

СРПСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА

Том III
Књига 2

Демократија – Ђуша

МАТИЦА СРПСКА
СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ

НОВИ САД – БЕОГРАД 2021

Драгутин Добричанин
(Архив ЈК)

(1959–1964), а повремено гостује и на сцени Атељеа 212. Раних 50-их година започиње каријеру и као драмски писац. Брзо стиче афирмацију у позоришту, на радију и телевизији. Пресудну улогу одиграла је, притом, радио-емисија *Весело вече* (покретнута 1949), у којој сарађује са многобројним хумористима (Радивоје Лола Ђукић, Миодраг Петровић Чкаља, Милосав Мија Алексић, Жарко Митровић, Баја Бачић и др.) и успешно наступа као писац и тумач скечева, посебно улоге Чика Проке. Личност радозналост и ренесансног духа, несебично се давао позоришту. Као карактерног комичара красиле су га флексибилност, довитљивост, уздржаност, велика моћ трансформације и могућност да минималним средствима постигне комички ефекат на сцени. Играо је и за децу, а писао и позоришне бајке (*Све, све али знајш*, *Куцкава бајка*, *Злајшна јабука и девети њауница*, *Прича једној календара* и др.). Аутор је позоришних комада *Човек с Марса*, *Сиварање светиа*, *Ведри и џужни Гињол*, *Рейајто друштво*. Највећи успех и славу доноси му легендарна комедија *Заједнички сџан*, једно од првих дела наше савремене драматургије, које је извођено у земљама Европе и преведено на преко тридесет језика. Први пут је изведена 29. I 1954. у режији Марка Фотеза на сцени Хумористичког позоришта у Београду, а играна је на сценама Србије, Словеније, Хрватске, Црне Горе, Македоније, Босне, Бугарске, Русије, Чешке, Пољске, Шведске, Француске, Белгије итд. На основу београдске представе снимљен је и филм (режија М. Вајда, 1960). Играо је у филмовима Р. Л. Ђукића *Језеро* (1951), *На месту, браћанине Покорни* (1964), *Човек са четири ноге* (1983), *Злајшна брајка* (1967); М. Вајде, *Заједнички сџан* (1960); Соје Јовановић *Орлови рано лети* (1966); Ф. Хаџића *Протјесит* (1967), *Иду дани* (1970); О. Глушчевића *Голи човек* (1968) и др. Оплеменио је и низ разноврсних ликова у популарним, радо гледаним ТВ серијама: *Ђутолог*, *Гиле*, *Браца Раца* (Р. Л. Ђукић,

Н. Новак, *Лицем у наличје*, *Људи и њајајаји*, *Сачулајш*), *Средоје* (Р. Л. Ђукић, *Црни снет*), *Гњаватор*, *Васа С. Тајчић* (Н. Новак, *Дежурна улица*, *Позориште у кући*), *Моца* (Љ. Козомара, *Леваци*) и др. Према његовом сценарију ТВ Београд је 1967. снимила серију *Круи двојком* у режији Соје Јовановић. У позоришту се памти по улогама: *Човек с ногом*, *Светислав*, *Арса* (Б. Нушић, *Пути око светиа*, *Протјекција*, *Власит*), *Предраг*, *Шпира* (А. Поповић, *Развојни њуш Боре Шнајдера*, *Љубинко и Десанка*), *Деда Бога* (Д. Добричанин, *Заједнички сџан*) и многе друге. Аутор је књиге хумористичких записа *Мемоари Јока Кокоја* (Бг–Нк 1988).

ЛИТЕРАТУРА: Д. Чолић Биљановски, *Миодраг Петровић Чкаља*, Бг 1995; „Драгутин Добричанин и драмско стваралаштво за децу”, *Театрон*, 1995, 93; *Драутин Добричанин: „Заједнички сџан”*, Бг 1996.

Д. Чолић Биљановски

ДОБРИЧАНИН, Секула, протојереј, писац, етнограф (Прекобрђе, Доња Морача, 16. VIII 1872 – Београд, 20. XI 1952). После основне школе у манастиру Морача, гимназије у Јагодини и мале матуре у Београду, завршио је Цетињску богословију 1898. Као учитељ у Прекобрђу радио је до 1901. када је рукоположен за свештеника, од 1905. као парох у Топлици код Прокупља, а од 1927. био је окружни прота у Куманову. Пензионисан је 1931. и живео у Београду. У Првом балканском рату учествује као добровољац у одреду мајора Танкосића, због чега је од аустријских власти 1916. затворен. У Топличком устанку 1917. био је међу организаторима, а када је ухваћен, осудили су га Бугари на смрт, али је успео да побегне. Сарађивао је у часописима и листовима, уз богословље бавио се етнографијом и историјом. Поред уџбеника веронауке за основне школе, његова научна прекупација била је везана за родни крај и Његоша (*Петар II Петровић Њеиш – владика Раде – као шеокрајш*, *родољуб*, *васијшач и мислилац*, Ниш 1935). Користио је савете Јована Цвијића, па је његов рад о Морачи још увек веома важна монографија о том крају (*Доња Морача, живиш и обичаји народни њо традицији*, Пг 1984).

ДЕЛО: *На сџаи службодана*, Бг 1930.

ЛИТЕРАТУРА: Л. Гојнић, „Свештеник, војсковођа и научни радник”, *Весник удруженој светишештства Јујославије*, 1952, 88; В. Перовић, „Секула Добричанин протојереј у пензији”, *Гласник СПЦ*, 1952, 11–12. Р. Милошевић

ДОБРИЧЕВИЋ, Ловро Маринов, сликар (Котор, око 1419 – Дубровник, прва половина 1478). Д. је најзначајнији представник дубровачке сликарске школе у времену тзв. прелазног стила из позне готике у рану ренесансу, активан у Котору и Дубровнику око средине и у другој половини XV в. Рођен је у бококаторској грађанској

породици Марина Добричевића. Средином пете деценије боравио је у Венецији, где се 1444. среће у документима под италијанизованим именом Laurentius Bon de Catharo. У граду на лагунама кретао се у кругу уметника Микелеа Ђамбона, код којег се могуће и школовао. По повратку у Котор отворио је самосталну радионицу у којој је убрзо почео да прима наруџбине и из Дубровника. Сарађивао је са Матком Јунчићем. Двојици уметника за главни олтар доминиканске цркве у Дубровнику. Делови полиптиха приписани Д. руци, првенствено централна композиција Крштења Христовог, једна од првих те врсте у олтарном сликарству Далмације, указују на утицај венецијанских сликара позне готике. Након Јунчићеве смрти 1454, Д. је, преузевши његову наруџбину, насликао икону Госпе од Шкрпјела. Рађена под утицајем византијске иконографије Богородице Одигитрије, Д. Богородица са Христом у наручју приказана је на полумесецу и огрнута црвеним огртачем обрубљеним хермелином. Њој блиска али израженији готичким карактеристика је Богородица са Христом из Падове, приписана Д. Из истог времена су и фреске из Успенске цркве манастира Савине код Херцег Новог. Средином шесте деценије Д. прима неколико значајних поруџбина из Дубровника. Након што је раније самостално извео велики полиптих за Цркву Госпе од Анђела, 1456. ради слике Богородице и апостола Јована које фланкирају крст на греди испред олтара доминиканске цркве, а 1455–1458. израђује полиптих за фрањевачку цркву. Слика Св. Влаха, први познати приказ дубровачког патрона са моделом града у руци у монументалном сликарству, показује помак ка раноренесансним уметничким постулатима. Од 1459. трајно се настанио у Дубровнику, где је отворио радионицу, поставши централна фигура сликарства града. Из тог времена издваја се монументални полиптих за главни олтар Богородичине цркве на Данчама (1465/66), у чијем је средишту Богородица са Христом у наручју у мандорли сачињеној од плавих анђела. Овом полиптиху уследила је и наруџбина за фрањевачку цркву Госпе од Ражата у Ријеци дубровачкој (1469). Централни део тог полиптиха могле би бити тзв. Благовести Лудлов, данас у Лондону, ремек-дело зрелог Д. периода. За бочне делове овог полиптиха сматрају се светитељске фигуре из Народне галерије у Прагу. Д. је атрибуисана слика Васкрслог Христа са донатором из Штросмајерове галерије у Загребу. У последњим годинама живота Д. ради са ђацима и сарадницима, Стјепаном Зорнелићем и Божидаром Влатковићем.

Каталогом данас познатих Д. дела не iscrпљује се његов опус. Постоји и тенденција да се руци Д. атрибуирају практично сви сачувани бококторски фреско-ансамбли из средине XV в., што свакако није случај, иако се у њима очитвају његове стилске карактеристике. Такође, првобитно приписане Д. минијатуре познатог кодекса Бућа из 1466, данас у Марчани у Венецији, по свему судећи дело су његовог ученика Ђурађа Базиља. Д. се пак приписују минијатура са приказом Св. Трифуна, лава Св. Марка и грба из преписа которског катастра из 1457 (Руан), као и иницијал слова А са приказом Св. Николе на првој страни Статута братовштине которских морнара из 1463. Након Д. смрти рад у његовом маниру наставили су како ученици и сарадници тако и синови Виццо и Марин.

ЛИТЕРАТУРА: В. Ј. Ђурић, *Дубровачка сликарска школа*, Бг 1963; И. Пријатељ Павичић, у *Икографи* за изјубљеним сликарством: о мајстору Ловру из Кошора и сликарству на пројектору од Дубровника до Кошора ијеком групе његовице XV стољећа, Дубр. 2013. Д. Прерадовић

ДОБРИЧЕВО, пољопривредно добро у Ђуприји, које је 1852. основао кнез Александар Карађорђевић као Завод државне ергеле („Заведеније правителствене ергеле” – Д.), на 160 ха утрине, зване Пусто поље, које је општина вароши Ђуприја уступила држави. У почетку је располагало са 6 пастува и 50 кобила, да би њихов број до 1856. порастао на 19 и 111. За ергелу је констатовано да се оснива ради „стварања првокласног коњског материјала за приплодне сврхе пољопривреде и народне одбране”. У априлу 1860. књаз Милош је поклатио држави имање Морава код Пожаревца и наредио да се ергела тамо пресели, што је учињено до јесени 1860, док је у Ђуприји остала само филијала Д. Назив Морава промењен је 1866. у Љубичево, у част кнегиње Љубице. Ергела Љубичево имала је два огранка: у Д. је основан 1875, а у Шапцу 1898. Рационалном обрадом земља у Д. претворена је у Добро поље, а управа Љубичева одлучила је да у Д. пресели готово све пастуве (80–100) и радну снагу. Огранак у Д. поседовао је 1895. 486 ха ливада, пашњака и шума (плус Ада 248 и Мућава 469, укупно 1.203 ха) и у шталама око 100 пастува (укључив чистокрвне арапске и енглеске), 40 волова, 10 крава, неколико бикова, приплодних овнова, оваца, јагањаца итд., као и кошнице, воћњаке и друге видове узорне пољопривредне производње. У згради управе, саграђеној у шестој деценији XIX в. и проглашеној одлуком Скупштине општине Ђуприја из 1980. за културно добро – споменик културе, били су смештени чиновници, а по другом зградама око 50

Државни сточни завод Добричево

радника и 160 робијаша. По формирању ергела је била под надлежношћу Економног одељења Попечитељства внатрених дјела, на чијем челу је био Атанасије Николић – чича Срећко. Године 1859. прелази под надлежност Министарства финансија, а 1872. Министарства војног.

Сматра се да је најбоље резултате ергела постигала управо у време када је била потчињена министру војном и када ју је, до 1876, водио пуковнику Павле Хорстиг. У то време ергела је служила искључиво у војне сврхе, да војску снабдева коњима, те је тада нанета знатна штета сточном фонду – велик број пастува је ушкопљен и послат у војску, подмладак шкартиран и распродат, а остала стока занемарена. По формирању Министарства народне привреде 1883, ергела постаје један од државних завода под његовом надлежношћу, када за управнике долазе школовани пољопривредници, који су увели плодоред и набили савршеније машине, доневши леп глас Д. Преустројење ергеле у Државни сточни завод, законом предвиђено 1892, реализовано је 1903. Наследивши имовину ергеле, Завод је почео да ради 1903, с циљем унапређења целокупног сточарства у Краљевини Србији. Министарство трговине је 1899. за Д., које је добило статус Централног института за државне ергеле и сточарство, откупило око 1.000 ха земљишта недалеко од Ђуприје. На крају века, 1900, ергела је поседовала 1.607,63 ха (Љубичево 931,72 и Д. 675,91). Први управник Сточарског завода у Д. био је Вучко С. Богдановић, каснији начелник Министарства народне привреде. За његово време земљишни фонд увећан је на 1.203,77 ха (Д. 486,41, Ада 247,91 и Мућава 469,45), тако што је општина уступила већи део неплодне утрине, а мањи део је откупљен од приватника и манастира Раваница. На увећаном имању увећан је и запат свих врста стоке. Пред крај века према ергели у стручним круговима је владао доста критичан однос (не постоје стручни прописи за поступак с приплодним грлима, нема школованог особља, нема система у одгајивању ни у набавци приплодних грла и др.), о чему објективно пише Каниц не дајући ипак свој суд. Било је и значајних успеха, као

што је похвалница за крупник за Одељење Државне ергеле у Д. на Тринаестој светској изложби у Антверпену 1885. Као један од споредних позитивних ефеката њеног постојања могао би се истаћи коњички спорт, чији развој почиње 1874. оснивањем удружења кола јахача „Кнез Михаило” (док је у Љубичеву основана школа „Лаких јахача”). Резултати у оплемењивању стоке били су мали, сиромашним сељацима су таксе за коришћење расплодних пастува биле високе, па су се углавном придржавали традиционалних метода. У финансијском смислу ергела је била у минусу, Каниц даје за 1886. износ расхода од 154.800 динара, али не и прихода. У последњим годинама века остваривани су следећи приходи и расходи:

Финансијско пословање ергеле 1894–1900.

(извор: Статистички годишњак Краљевине Србије)

Година	Приходи	Расходи
1894.	24.404,65	211.734,63
1895.	19.727,28	178.537,58
1896.	31.962,55	221.166,62
1897.	37.323,11	234.353,19
1898.	45.591,01	290.435,57
1899.	41.090,10	277.801,26
1900.	49.965,90	209.659,34

И поред критика из одређених кругова, сточарски завод је добро пословао и стекао велик углед. Просечно годишње у Д. (и одељцима у Љубичеву, Шапцу и Белој Реци) било је коњских грла око 500, говеда 250, оваца 200, коза 20, свиња 300, живине 400. Најбољи резултати постигнути су у гајењу говеда, што се манифестовало 1912. приликом куповине расплодних бикова сименталске расе за раздавање народу. Уочи рата Завод је израстао у велику и модерну установу. У рату је тешко страдао. Уочи повлачења војске 1915. сва крупна и ситна стока је распродата и раздана народу, док је део пунокрвних пастува и кобила управа покушала да спасе. То међутим није успела, све је на путу за Албанију пропало. Уништени су сав сточни материјал, стаје и остали материјал.

Након I светског рата, у 1920. од Д. се одваја Љубичево (с Белом Реком и пастувским стаништем у Шапцу) и поново се успоставља државна ергела. Сточарски завод је укинут 1922. и основано је Угледно државно пољопривредно добро (п. д.) Д., које је наследило Завод с готово свим његовим функцијама. Било је то једно од пет угледних државних добара основаних сходно закону по којем се сва добра и економије до тада под управом Министарства пољопривреде и вода претварају у угледна добра, која ће управљати самостално, по начелу